

26/1378

PREOT PROF. DR. ENE BRANIȘTE

LITURGICA GENERALĂ

2

NOȚIUNI DE ARTĂ BISERICEAȘĂ,
ARHITECTURĂ ȘI PICTURĂ CREȘTINĂ

EDITURA
EPISCOPIEI
DUNĂRII DE JOS

26/1378

Pr. prof. dr. Ene Braniște

LITURGICA GENERALĂ

II

NOȚIUNI DE ARTĂ BISERICEASCĂ, ARHITECTURĂ ȘI PICTURĂ CREȘTINĂ

TIPĂRITĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREA SFINȚITULUI DR. CASIAN CRĂCIUN
EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

EDIȚIA A III-A ÎNGRIJITĂ
DE PR. EUGEN DRĂGOI

EDITURA EPISCOPIEI DUNĂRII DE JOS
GALAȚI, 2002

CUPRINS

Abrevieri	5

LOCURILE LITURGICE

(Locașurile de cult)

NOȚIUNI DE ARHEOLOGIE CREȘTINĂ ȘI ARTĂ BISERICESCĂ

CAPITOLUL I: Locașurile creștine de cult în primele trei veacuri	9
1. Locașurile de cult înainte de creștinism	9
2. Locașurile de cult ale primilor creștini	9
3. Sălile din case, anume destinate pentru cult (secolele I - II)	11
4. Cele mai vechi biserici creștine. Mărturii literare	12
5. Mărturii arheologice	14
<i>Bibliografie generală</i>	15
<i>Notele editurii</i>	16

CAPITOLELE II - III: Locașurile creștine de cult după secolul IV.

Bazilicile și stilul bazilical în arhitectura bisericească

1. Locașurile de cult din epoca lui Constantin cel Mare	17
2. Bazilicile păgâne (publice și particulare) și transformarea lor în locașuri creștine de cult	19
3. Bazilici creștine, stilul bazilical și caracteristicile lui principale	22
4. Tipuri regionale (locale) de bazilici creștine și monumente reprezentative din diverse regiuni ale creștinătății	23
5. Bazilici parohiale și bazilici cimiteriale; clădiri-anexe ale bazilicii paleocreștine	26
6. Biserici paleocreștine pe pământul românesc	27
<i>Bibliografie generală</i>	28
<i>Notele editurii</i>	29

ARHITECTURA BISERICESCĂ

CAPITOLUL IV: Arta bizantină. Stilul bizantin în arhitectura bisericească	33
1. Noțiuni sumare despre arta bizantină, în general	33
2. Transformarea tipului bazilical în tip bizantin. Caracteristicile generale ale stilului arhitectonic bizantin	34
3. Evoluția și răspândirea stilului bizantin în arhitectura bisericească; etape de dezvoltare și monumente reprezentative din diverse epoci și regiuni	37
<i>Bibliografie principală</i>	40
CAPITOLELE V-VII: Stilurile arhitectonice ale bisericilor din Apus	42
1. Stilul bazilical	42
2. Stilul romanic	42
3. Stilul gotic	45
4. Renașterea (Renaissance)	49
5. Stilul baroc	53
6. Stilul rococo	54
7. Neoclasicismul	54

8. Arhitectura bisericească apuseană în secolele XIX - XX	55
<i>Bibliografie generală</i>	56
CAPITOLUL VIII: Arhitectura bisericească la români, de la începuturi până azi	58
1. Bazilici din epoca paleocreștină pe teritoriul de azi al României	58
2. Biserici pe pământul românesc înainte de întemeierea Țărilor Române	58
3. Evoluția arhitecturii bisericești în Țara Românească, în secolele XIV-XIX	59
4. Evoluția arhitecturii bisericești în Moldova, în secolele XIV - XIX	62
5. Arhitectura bisericească în Țara Românească și Moldova, în secolele XIX - XX	64
6. Arhitectura bisericească la românii din Transilvania. Bisericile de lemn	65
<i>Bibliografie generală</i>	67
CAPITOLELE IX-X: Locașuri secundare (auxiliare) de cult, în vechime și azi	69
1. Cimitirele	69
2. Martiriile (bisericile martirilor)	75
3. Baptisteriile	77
4. Paraclisele (Capelele)	81
5. Clopotnițele	86
<i>Bibliografie generală</i>	87
<i>Notele editurii</i>	89
CAPITOLUL XI: Părțile principale ale unei biserici ortodoxe și lucrurile sfinte din interiorul ei, cu simbolistica lor (mobilierul liturgic)	90
1. Împărțirea tradițională a bisericilor ortodoxe	90
2. Simbolismul bisericii, în general	91
3. Împărțirea interiorului	95
<i>Bibliografie</i>	106
<i>Notele editurii</i>	107
PICTURA BISERICESCĂ	
CAPITOLUL XII: Pictura bisericească și rostul ei în viața religioasă	111
1. Pictura bisericească	111
2. Doctrina Bisericii Ortodoxe despre sfintele icoane	113
3. Temeiuri biblice și tradiționale ale cinstirii icoanelor	117
4. Importanța catehetică și educativ-religioasă a picturii bisericești	122
<i>Bibliografie</i>	124
<i>Notele editurii</i>	126
CAPITOLUL XIII: Erminiile zugravilor (Cărțile de pictură)	128
1. Ce sunt erminiile zugravilor?	128
2. Manuscrise și tipărituri ale erminiilor	129
3. Cuprinsul erminiilor	130
4. Cărți de pictură în Apus, la ruși și la români	132
5. Importanța erminiilor	135
<i>Bibliografie</i>	137
<i>Notele editurii</i>	137
CAPITOLUL XIV: Tipicul sau programul iconografic al bisericilor ortodoxe	139
1. Noțiuni generale despre programul sau tipicul iconografic	139
2. Bazele teologice ale programului iconografic	140
<i>Bibliografie</i>	143
<i>Notele editurii</i>	144

CAPITOLUL XV: Pictura altarului și a tâmplei sau catapetesmei	145
1. Pictura altarului	145
2. Iconografia tâmplei sau catapetesmei	153
<i>Bibliografie</i>	160
<i>Notele editurii</i>	161
CAPITOLUL XVI: Pictura naosului și pronaosului bisericilor ortodoxe	162
1. Pictura cupolei din naos (Pantocratorul)	162
2. Pictura din naos (sânul bisericii). Introducere. Arhitectura, rostul liturgic și simbolismul naosului	167
3. Pictura din încăperea mormintelor sau camera sepulcrală - tombală - (la bisericile din Moldova)	175
4. Pictura din pronaos (tinda bisericii)	176
<i>Bibliografie</i>	180
<i>Nota editurii</i>	181
CAPITOLUL XVII: Pictura suprafeței exterioare a zidurilor bisericii.	
Icoanele praznicale și cele ale sfinților mai importanți. Sfinții români	182
1. Pictura din exonartex (nartica exterioară sau pridvorul bisericii)	182
2. Pictura întregii suprafețe exterioare a pereților (sud, răsărit, nord)	185
3. Icoane praznicale și cele ale sfinților mai importanți. Sfinții români	195
<i>Bibliografie</i>	196
<i>Notele editurii</i>	197
CAPITOLUL XVIII: Tipuri iconografice. Reprezentări ale Mântuitorului, ale Sfintei Treimi și ale Sfinților Îngeri	198
<i>Bibliografie</i>	207
<i>Notele editurii</i>	207
CAPITOLUL XIX: Reprezentarea Maicii Domnului și a sfinților în pictura bisericească.	
Scene istorice și portrete de ctitori și ierarhi în pictura noastră bisericească	208
1. Primele reprezentări ale Maicii Domnului	208
2. Reprezentarea sfinților	213
3. Persoane sfinte din istoria Bisericii	219
4. Portrete de ctitori și ierarhi	225
5. Pictura icoanelor mobile	229
<i>Bibliografie</i>	229
<i>Notele editurii</i>	231
CAPITOLUL XX: Probleme privind pictarea, restaurarea și renovarea picturii bisericești-monumente. Probleme de patrimoniu	233
<i>Bibliografie selectivă</i>	242
<i>Notele editurii</i>	246